

„Fízlrevue“

Jak hrál, tančil a zpíval Umělecký soubor ministerstva vnitra

VÁCLAV ŠMIDRKAL

Jakkoli nám představa tančících a zpívajících zaměstnanců komunistických bezpečnostních složek může připadat absurdní, jejich velitelé tento názor nesdíleli. Pro účely vlastní propagace a po sovětském vzoru zřídilo ministerstvo národní bezpečnosti umělecký soubor. Ten měl za pomoci múz ukazovat pracujícím, že i příslušník je jenom člověk. Propaganda, estráda, oslavy stranických a státních výročí, komunální satira, zájezdní představení... A mnohdy dokonce snaha udržet si uměleckou úroveň. Program „fízlrevue“ byl opravdu pestrý.

Milan Kundera v jednom starším eseji charakterizoval československý stalinismus jako dobu, kdy básník kraloval s katem.¹ V případě Uměleckého souboru ministerstva vnitra (USMV)² došlo ke zvláštnímu spojení těchto kategorií. Komunistické ministerstvo vnitra (resp. ministerstvo národní bezpečnosti), výkonné středisko státního násilí, provozovalo vlastní „básnické“ zařízení, které mělo reprezentovat bezpečnostní síly jako ozbrojenou složku nového typu, která nemá nic společného se starým policejním aparátem, a přibližovat publiku příslušníka Sboru národní bezpečnosti jako člověka, který má stejné zájmy, dovede stejně pracovat a bavit se jako

většina ostatních mladých lidí.³ Poslání souboru dále bylo *hovořit k nejpalčivějším současným otázkám našeho vnitropolitického života i mezinárodní situace a sloučit v jediný vysoce účinný umělecký projev závažnou problematiku současnosti i radostný humor a veselí*.⁴ Za těmito slovy se z retrospektivního úhlu pohledu skrývá mimo jiné zesměšňování obětí komunistické zvěle (duchovní, šlechta, sedláci, podnikatelé a další), zkreslování práce bezpečnostního aparátu, oslava KSČ, Sovětského svazu, komunistické revoluce. V nadsázce lze říci, že si „kati“ v USMV vytvořili básnický oddíl, který estetickými prostředky prezentoval jejich vidění světa.

Tuto nelichotivou metaforu je ovšem nutné korigovat. Zprvée: USMV byl jen jedním z mnoha koleček v rozsáhlém stroji státní propagandy a dopad jeho práce byl omezený i tím, že část jeho vystoupení byla určena převážně internímu publiku. Zadruté: nikoliv všechny z jeho programů měly zřetelně afirmativní politický charakter a některé z nich byly obsahově bez zřejmé vazby na vnitro a mohly být uvedeny jakýmkoli jiným souborem. Zatřetí: umělci pracovníci sice podepisovali stejnou služební přísahu jako ostatní, ale ideové souznění s ministerstvem vnitra nebylo u všech stejně silné a řada z nich se pro své nesporné umělecké

1 KUNDERA, Milan [bez názvu]. In: MONTASSIER, Gérard (ed.): *Le fait culturel. Les créateurs, l'industrie culturelle, la culture pour quoi faire et pour qui*. Fayard, Paris 1980, s. 266.

2 V letech 1951–1953 se soubor jmenoval Umělecký soubor Národní bezpečnosti (USNB) a byl spravován ministerstvem národní bezpečnosti.

3 *Národní archiv* (dále jen NA), fond (dále jen f.) 1002 – Umělecký soubor ministerstva vnitra 1952–1966 (dále jen 1002), karton (dále jen k.) 6, Umělecký soubor národní bezpečnosti.

4 NA, f. 1002, k. 6, Zimní bulletin Uměleckého souboru ministerstva vnitra 1–3/1962, s. 2.

Scénka Pohraniční incident z pořadu *A přeče se točí!* (1959)

Foto: NA

kvality uplatnila i jinde. Tento článek poukazuje na rozporuplný osud tohoto uměleckého tělesa, které po svém zrušení v roce 1966 upadlo v zapomnění.

ZALOŽENÍ USMV

„Soubory písní a tanců“, ať zájmové nebo profesionální, byly jedním z ideových „dovozů“ ze Sovětského svazu a konkrétním výsledkem komunistické kulturní politiky v Československu, která měla za cíl sjednotit veškerou kulturní a uměleckou činnost pod státní a stranický dozor a zároveň rozšířit takto upravenou kulturu mezi co největší počet obyvatel (tzv. demokratizace kultury). Pod kuratelou masových organizací, družstev, závodů, škol, vojenských útvarů a dalších byly zakládány amatérské agitačně-propagační skupiny nebo umělecké soubory nejrůznějšího ob-

sahového a formálního zaměření, v nichž se mohly uplatnit tvůrčí síly občanů. Podnětem pro práci těchto skupin a souborů byly soutěže, festivaly a oslavy výročí. Podmínkou bezproblémové činnosti bylo, že budou pracovat uvnitř přípustných ideových hranic, za což zodpovídaly kromě vedoucích pracovníků také cenzurní orgány a stranické nebo mládežnické organizace. Tímto způsobem řešila komunistická moc jednu z faset problému aktivního zapojení všech obyvatel do kulturního života.

Komunistická kulturní revoluce se nevyhnula ani ozbrojeným silám. Vznikala tak tematicky vyhraněná odnož uměleckých souborů, především vojenských, které po vzoru Alexandrovova souboru Rudého praporu založily a alespoň po určitou dobu provozovaly i ostatní socialistické

armády.⁵ USMV jakožto reprezentační těleso policejních sborů a přidružených vojsk (Pohraniční stráž, Vnitřní stráž) byl méně známým úkazem. Soubory ozbrojených sil plnily trojí funkci: zaprvé byly prostředníkem mezi odděleným, utajovaným a brutálním světem síly a civilním obyvatelstvem a měly demonstrovat jednotu armády s lidem, který jim podle oficiálního výkladu *svěřil zbraň* (v podstatě public relations), zadruhé plnily ve svých vystoupeních politicko-výchovné úkoly na poli osvěty, propagace a propagandy a zatřetí reprezentovaly Československo v zahraničí.⁶

Tak jako v případě většiny souborů šlo u USMV původně o amatérskou skupinu pracovníků ministerstva národní bezpečnosti, která se zformovala v červnu roku 1951 u příležitosti soutěže lidové umělecké tvorivosti organizované v resortu. Ze sedmi tisíc účastníků soutěže se ministerstvo rozhodlo podchytit ty nejtalentovanější a vytvořit profesionální soubor, který by byl vzorem ostatním amatérským souborům, podílel by se na kulturním zabezpečení příslušníků resortu a reprezentoval by ministerstvo na veřejnosti. Původní plán na vytvoření třísetčlenného souboru s několika orchestry, velkým smíšeným sborem a divadelním souborem byl nakonec regulován na 233 tabulkových míst a jenom část z nich byla skutečně obsazena.⁷

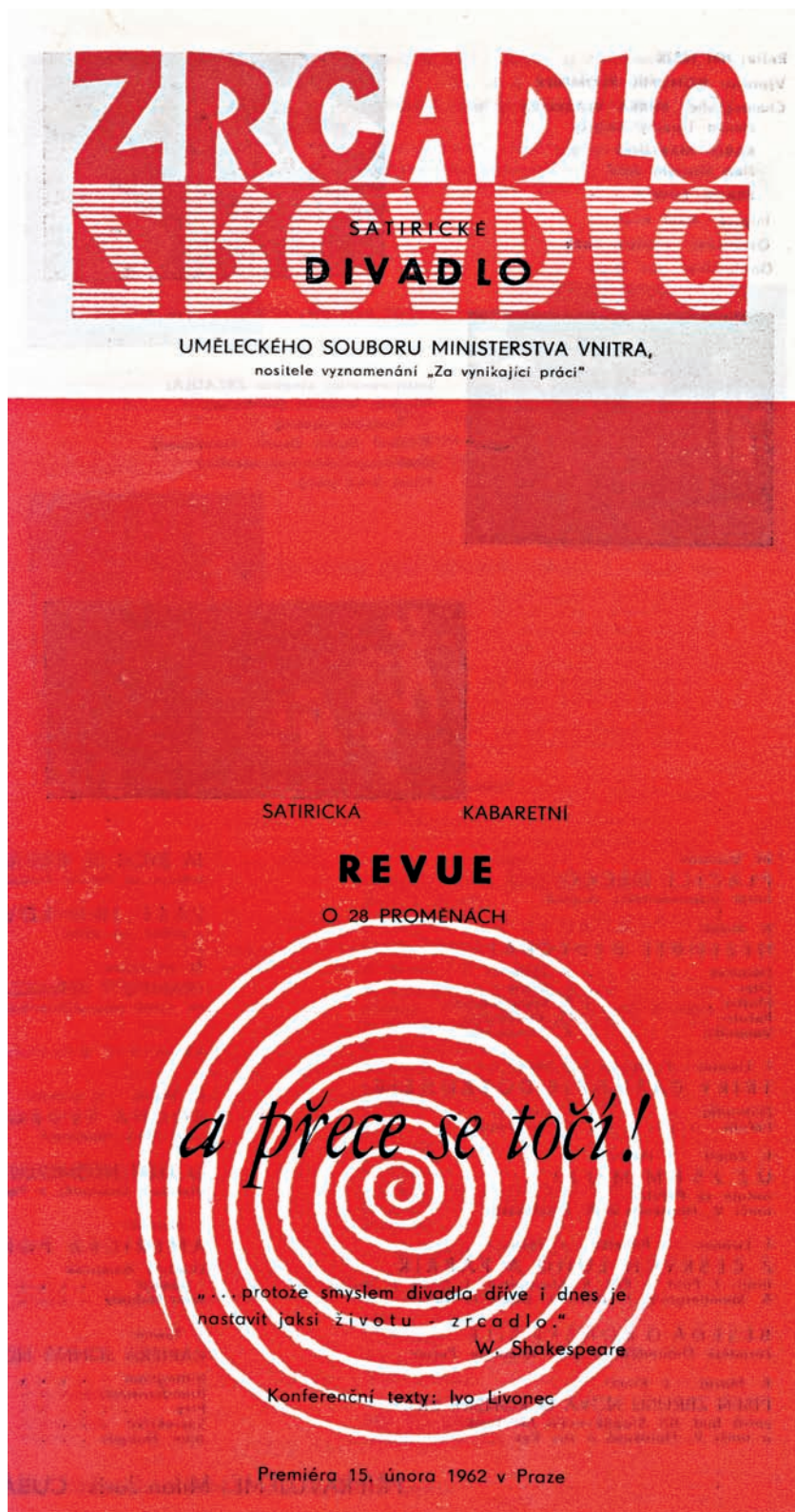
V důvodové zprávě připojené k návrhu na ustavení souboru se v klíčové pasáži o jeho poslání píše: *Umělecký soubor MNB bude svým vystupováním dále posilovat nerozborný svazek národní bezpečnosti s pracujícími. Ve svých programech bude osla-*

5 V Československu byl nejznámější Armádní umělecký soubor Víta Nejedlého, v Národní lidové armádě NDR existoval např.

Erich-Weinert-Ensemble, v Polském lidovém vojsku např. Centralny Wojskowy Zespół Artystyczny a obdobně tomu bylo ve všech „rudých“ armádách.

6 Zájedy se konaly převážně do socialistických zemí. V případě USMV se mimořádně oblíbená stala Německá demokratická republika, kam USMV jezdil opakovaně na turné a kde vystupoval i v rozhlase a v televizi.

7 Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), f. Sekretariát ministra vnitra, I. díl, 1948–1959 (dále jen A 2/1), Schůze kolegia dne 2. října 1952, Materiální zabezpečení příslušníků Uměleckého souboru a dechové hudby Národní bezpečnosti.

Plakát na revue A přece se točí!

Zdroj: NA

vovat naši drahou, k socialismu spějící vlast, její nejlepší syny a dcery, úderníky, hrdiny práce, družstevníky, vzorné pracovníky a vojáky, hrdinné bojovníky za trvalý mír ve světě, vedoucí sílu pracujícího lidu, naši rodnou komunistickou stranu Československa a slavnou VKS(b). Příslušníkům Sboru budeme stavět před oči zářivý vzor sovětských čekistů a pohraničníků, krásných sovětských lidí, prodchnutých horoucím vlastenectvím a komunistickou morálkou, šťastných strůjců socialismu a komunismu.⁸ Vytyčené úkoly USMV se týkaly péče o kulturní a mravně politickou úroveň příslušníků SNB a MV, sbližování SNB s občany, mobilizování publika k plnění úkolů uložených vládou a komunistickou stranou, získávání mládeže k boji za socialismus a komunismus a zahraniční reprezentace.⁹

Dne 1. října 1952 byl USNB převelen z působnosti cvičného pluku Pohraniční stráž bezprostředně pod náčelníka Pohraniční a Vnitřní stráže.¹⁰ V listopadu 1953 byl zřízen Ústřední dům ministerstva vnitra jako samostatně hospodařící součást ministerstva, mezi jehož složky patřila vedle souboru také Ústřední hudba ministerstva vnitra a interní filmová distribuce.¹¹ Úkolem Ústředního domu bylo naplňování volného času příslušníků resortu a jejich rodinných příslušníků aktivním odpočinkem, odbornou výukou a ideologickou výchovou. Vně resortu Ústřední dům propagoval tradice bezpečnostních složek a úspěšné výsledky práce všech složek, docílených v boji s třídním nepřítelem.¹² V plnění těchto úkolů byl jedním z jeho hlavních nástrojů prá-

8 ABS, f. A 2/1, inv. j. 51, bod 9, Důvodová zpráva, s. 1.

9 Tamtéž, s. 4.

10 ABS, f. Organizační a vnitřní správa FMV, III. díl, 1951–1956 (dále jen A 6/3), inv. j. 251, TRMNB č. 154/1952.

11 ABS, f. A 6/3, inv. j. 664, TRMV č. 180/1954.

12 ABS, f. A 6/3, inv. j. 449, TRMV č. 165/1953.

UMĚLECKÝ SOUBOR NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI

PREMIERA U PŘÍLEŽITOSTI PÁTÉHO VÝROČÍ
ÚNOROVÉHO VÍTĚZSTVÍ ČESKOSLOVENSKÉHO LIDU

PRAHA - ÚNOR 1953

*Umělci z ministerstva vnitra nesměli chybět na žádném
z významných politických výročí*

Zdroj: NA

vě USMV. Po zrušení Ústředního domu MV byly jeho pravomoci převedeny na Odbor kulturních zařízení (OKZ).

Ministerstvo považovalo soubor za svou součást, a proto jeho činnost nepodléhala cenzuře Hlavní správy

tiskového dohledu. Práci souboru sledovala pouze umělecká rada, která byla zřízena 6. listopadu 1953 jako poradní orgán náměstka ministra a jejímž úkolem bylo řešit otázky kulturně masové práce a lidové umělecké tvořivosti a koordinovat

a usměrňovat tuto činnost v současech MV.¹³ Její práce byla ukončena k 15. dubnu 1956, kdy byla nahrazena poradním sborem souboru, v němž zasedalo jak vedení souboru, tak externí odborníci.¹⁴

Systém schvalování a autocenzura ovšem nefungovaly zcela dokonale ani v uměleckých složkách MV. Divadelní představení je projev, jehož podoba se obtížně fixuje – každou reprízou může snadno a nenápadně změnit svou podobu. Tuto skutečnost využil například v roce 1964 režisér Ota Žebrák při nastudování scénáře Gustava Oplustila *Třikrát denně jeden úsměv* s Ústřední hudbou MV, když k textu připsal některé nedobré a umělecky nekvalitní texty a poškodil úroveň programu některými nevkusnými režijními zásahy.¹⁵ Náměstek Jindřich Kotal upozornil náčelníka OKZ mjr. Pražáka, že naši soudruzi by neměli zneužívat toho, že programy OKZ MV nepodléhají kontrole hlavní správy tiskového dohledu. Předpokládalo se totiž, že svou politickou úroveň nevybočili z dané linie naší umělecké tvorby.¹⁶ Tato „linie“, která byla druhdy definována osobním vkusem příslušného funkcionáře, se však jevila prostředky divadelního umění jako trvale neudržitelná.

PERSONÁLNÍ SLOŽENÍ

Předpokladem pro práci v USMV byla bezpečnostní spolehlivost umělců, na něž byly kladeny podobné požadavky jako na jiné pracovníky MNB/MV. Vyhodnocovala se jejich politická angažovanost v minulosti i přítomnosti (chování za první a druhé republiky, v době okupace, před Únorem a po Únoru), kontakty se zahraničím a pobyty mimo území Československa, trestní bezúhonnost, lustrovali se též jejich rodinní příslušníci. Každý pra-

13 ABS, f. A 6/3, inv. j. 601, TRMV č. 117/1954.

14 ABS, f. Organizační a vnitřní správa FMV, IV. díl, 1951–1970 (A 6/4), inv. j. 261, RMV č. 7/1956.

15 ABS, f. Sekretariát náměstka ministra vnitra plk. Jindřicha Kotala (1951) 1955–1968 (dále jen A 5), inv. j. 556, Dopis náčelníka OKZ MV Pražáka náměstkovi Kotalovi z 27. června 1964, s. 2.

16 Tamtéž, Dopis náměstka Kotala náčelníkovi OKZ MV Pražákovi z 10. června 1964, s. 2.

Přivítání souboru na zájezdu ve východním Německu

Foto: NA

covník skládal služební přísahu a po ukončení pracovního poměru mu byly zpravidla na několik let zablokovány cesty do ciziny (mimo členské státy Varšavské smlouvy).

Často důležitější než skvrnky v kádrovém profilu byl celkově kladný poměr k režimu a odborné schopnosti. Jako příklad takového umělce můžeme uvést jednu z ústředních postav souboru, herce, scenáristu a režiséra Iva Livonce (1924–?).¹⁷ Do USMV nastoupil v roce 1959 a krátce nato se stal vedoucím skupiny B (satirické divadlo Zrcadlo), od roku 1963 až do zrušení souboru potom vedl skupinu A (politická revue). Jeho pestrá minulost nevyhodnotily kádrové orgány MV nijak pozitivně. V letech 1945–1948 byl příznivcem

národně socialistické strany a z tohoto důvodu ho v roce 1949 vyloučili z pražské filozofické fakulty. Nastoupil na vojnu k 35. pěšímu pluku do Domažlic, ale po téměř dvou letech byl degradován z četaře na vojína a převelen k Pomocnému technickému praporu 58 do Karviné. Pro zdravotní potíže byl propuštěn do zálohy. Následně prošel čtyřmi oblastními divadly. Nejhorší posudek vypracovalo Okresní oddělení MV v Teplicích, kde v letech 1951–1956 pracoval jako režisér a herec v tamním divadle. *Dostal se do výboru ROH, kde prováděl libivou politiku* (ohledně výše platů); napsal několik her, z nichž jedna neprošla schvalováním (opereta z prostředí JZD nazvaná *Vůl a růže*) a *celkově se jmenovaný projevoval v Teplicích reakčně*. Z Teplic musel odejít, protože v době lidového povstání v Maďarsku na podzim roku 1956 si herci ve hře *Byl Filip Filípek nebo nebyl*, kterou režíroval, *ukládali do hry vlastní slova, takže hra vyzněla dvojsmyslně a měla reakční nádech*.¹⁸ Přestože jeho poměr k režimu byl často hodnocen jako negativní, resp. zatížený různými extempore, jeho scenáristickou, hereckou a režisérskou práci vnímala divadla jako pozitivní. Vzhledem k tomu, že vedle politické spolehlivosti se vyžadovala i odborná způsobilost pro práci v uměleckém kolektivu, byl Ivo Livonec přijat a záhy se vypracoval mezi opory souboru.

V USMV se mísily dvě skupiny kádrů: amatéři z řad příslušníků MV/MNB, kteří soubor založili a po jeho profesionalizaci v něm zůstali (např. sólový zpěvák Jan Kyzlink¹⁹), a profesionální umělci, kteří do souboru přišli později na základě konkurzů. Mezi nimi vznikl určitý konflikt, především v otázkách finančního ohodnocení a dalších perspektiv setrvání v souboru. Ideologická správnost a nadšení, které soubor zrodilo, nemohly vždy stačit v konkurenci se schopnostmi absolventů konzervatoří nebo uměleckých vysokých škol. Mezi vedoucí osobnosti patřili v 50. letech dirigenti a skladatelé Věroslav Neumann, Mlhoš Kafka, Eduard Fischer a Jan Tausinger. Při přechodu na estrádní a později revuální a kabaretní typ divadla se v souboru uplatnili Jiří Štuchal, Zdeněk Dohnal, Jiří Těšík, Alois Palouček, Ladislav Vičar. V orchestru působilo mnoho vynikajících hudebníků, choreografii dělal Frank Townen,²⁰ vokální skupinu zde v 60. letech zformoval

17 ABS, f. Personální spisy, personální spis Iva Livonce, a. č. 2499, č. j. A-0313/Lž.-59.

18 Tamtéž.

19 Jan Kyzlink (1930–?), vyučil se nástrojářem (1947), dva roky pracoval v oboru (n. p. Keramostroj), v letech 1949–1951 si rozšiřoval vzdělání na dvouleté průmyslové škole, v červenci 1951 nastoupil na vojnu k útvaru Pohraniční stráž 6992 do Sušice, odkud byl převeden jako zpěvák a instruktor kulturně-osvětové činnosti k USNB. V roce 1960 odešel pracovat do opery Divadla F. X. Šaldy v Liberci. ABS, f. Personální spisy, personální spis Jana Kyzlinka, a. č. 65103.

20 Více TOMKOVÁ-TOWENOVÁ, Evženie: *Frank Townen – život s tancem*. Tina, Vimperk 1995.

Pěvecký sbor souboru

Foto: NA

a vedl Jiří Linha.²¹ Externě se souborem spolupracovali známí autoři jako Jaroslav Dietl, Karel Šašek, Vladimír Škutina, Gustav Oplustil, Štefan Ladižinský, Josef Škvorecký nebo Pavel Bošek. Scenáristé využívali pro své pořady i již hotové texty a písně, oblíbené byly například scénky Voskovce a Wericha. Náčelníci souboru si opakovaně stěžovali na nedostatek uměleckých pracovníků, který znemožňoval alternace, onemocnění jednoho člena vedlo k výpadku celé tvůrčí skupiny. Nevýhodou USMV bylo, že si jen ve velmi omezené míře mohl vybírat umělec z řad vojáků základní služby sloužících u Pohraniční nebo Vnitřní stráže, což byl vítaný zdroj posil pro vojenské umělecké soubory. Jednou z výjimek bylo angažování smyčcového kvarteta, které jako celek narukovalo k pohraničníkům. Přesto bylo personální zabezpečení souboru na dobré úrov-

ni. Jeho Achillovou patou ale bylo „estrádně-satirické“ zaměření a politickovychovné cíle v duchu tehdejších bezpečnostních idejí.

SATIRA SMĚREM „SHORA DOLŮ“?

V uměleckém vývoji USNB/USMV lze vysledovat tři fáze. V prvních letech práce tvořil programy volný sled hudebních, pěveckých a tanečních čísel s hudebním doprovodem, která nebyla vzájemně propojena. De facto nebyl potřeba scenárista, nýbrž pouze dramaturg. Později byla vystoupení rozpracována do estrádních pořadů, kde jednotlivá „čísla“ držela pohromadě jedna ústřední myšlenka. Na ni se jako na nit navlékaly korálky pěveckých, tanečních a recitačních výstupů. V roce 1959 se soubor rozdělil do tří uměleckých skupin, z nichž každá měla odlišné zaměření. Úkolem skupiny A (77 členů) bylo reagovat estrádně revuální formou na

zásadní vnitropolitické a zahraničně politické otázky a události. Skupina B (13 členů) měla formou politického kabaretu [...] pranýřovat nešvary a přežitky kapitalistické minulosti. Konečně skupina C (11 členů) měla v popisu tematiku vnitřního života vojsk i ostatních složek MV a program zaměřený na řešení otázek preventivně-výchovné práce. Vystupovat měla převážně v pohraničí pro vojáky i tamní civilní veřejnost.²² Poslední vývojová forma je patrná přibližně od roku 1963. Tehdy se programy částečně deideologizovaly, bojovaly o přízeň diváka a nechávaly se inspirovat soudobými trendy divadel malých forem.

K práci v raném období (1951–1956), kdy se pro estrádní pořady přebírala zpravidla cizí repertoárová čísla, se nezachovalo mnoho pramenů. Z programu premiéry u příležitosti 5. výročí únorového převratu v roce 1953 vyplývá, že spíše než o klasickou estrádu se jednalo stále ještě jen o rozšířený koncert. V repertoáru se objevuje jak klasická hudba (Smetana, Makarov), tak lidové písně i nová socialistická tvorba, je ale zařazena i recitace. Stejně v programu souboru při jeho prvním zahraničním zájezdu v roce 1953 do NDR jsou vyjmenována pouze hudební a pěvecká čísla (lidová tvorba, klasická hudba, novodobé politické písně, nové sovětské a německé písně...).²³

O původní pořady estrádního, revuálního a kabaretního typu se USMV začal pokoušet v druhé polovině 50. let. Scenáristé a dramaturgové programů obsahově čerpali ze tří základních ideových okruhů: a) prezentace *radostné skutečnosti života naší vlasti* a historické cesty k ní,²⁴ b) vzory chování dle socialistické zákonnosti a morálky a kritika těch, kteří je nedodržují, c) odhalo-

21 Tato skupina pod názvem Linha Singers existuje dodnes, viz <http://www.linhasingers.com>.

22 ABS, f. Sekretariát ministra vnitra, II. díl, 1960–1965 (dále jen A 2/2), inv. j. 1183, 5. kolegium ze dne 2. února 1961, s. 26.

23 ABS, f. A 2/1, inv. j. 116, Materiál pro schůzi bezpečnostní komise dne 2. dubna 1953.

24 NA, f. 1002, k. 6, libreto Na garmošku budem hrát..., námět.

Skupina C s režisérem Národního divadla Karlem Pechem

Foto: NA

vání a usvědčování vnitřního a vnějšího nepřítele.

Satirické zaměření mělo zčásti charakter komunální satiry,²⁵ která tepala každodenní neduhu a štrapáce života ve státním socialismu, a zčásti šlo o satiru namířenou „shora dolů“: to jest od mocných k bezmocným.²⁶ Tato satira neměla sloužit jako nastavování zrcadla mocným, ale jako výchovný prostředek pro upevňování moci. Tvůrčí pracovníci měli uměleckými prostředky rozpracovat politické myšlenky.

Nepřítel byl chápán ideologicky jako ten, kdo stojí v „třídní“ opozici proti podstatě československého komunistického režimu (*poražená domácí reakce*) nebo proti komunis-

tickým státům en bloc (*zahraniční reakce, militaristé v západním Německu*). V domácích podmínkách se pozornost soustřeďovala jednak na bývalé lidi (postava pana Bejváčka, dámy a páni bejvalí) čili na ty, kteří patřili k elitám předúnorového Československa (podnikatelé, klér, sedláci, demokratičtí politici a další), a jednak na lidi, kteří nepřejí vládě komunistické strany (*chuligáni*,²⁷ *váleční štváči*,²⁸ *kariéristi, příživníci, meloucháři, oportunisti, panikáři, rozkradači národního majetku, rodinkáři a podobná embrya*).²⁹ Miroslav Dvořák, autor námětu premiérového pořadu skupiny A pro rok 1959 *Na garmošku budem hrát...*, ve zdůvodnění obsahu pořadu vysvětloval, že ... bývalí půso-

bí rozvratně při budování socialismu ve všech úsecích našeho života [...]. Tu pracují metodou šušky, jinde zase anonymními dopisy, tam rozvracením družstva celou řadou rafinovaných triků, tam zase zmetky.³⁰ V jiném pořadu jde zkrátka o lidi, kteří by chtěli tu radost rozrušit.³¹

Inspiraci pro scénáře autoři hledali také v aktuálním mezinárodněpolitickém vývoji (revue Milana Jariše *Kuba si* nebo Gustava Oplustila *Kuba, Kuba, Kubanito* tematizující kubánskou revoluci, program skupiny A na rok 1959 *Na garmošku budem hrát...*, který varoval před remilitarizací Spolkové republiky Německo). Protože programy měly být zábavné (a často dle ohlasů diváků skutečně zábavné byly), šlo i v případě postav nepřátel o stereotypizované figury s karikovanými rysy. Taková je například úvodní scéna programu skupiny B *Rozbořené obrazy* (1959, autoři Miroslav Dvořák a Vladimír Škutina):... *stylisovaní lidé nejružnějších povolání dokončují svou práci. A do toho vbíhají mniši v kutnách a boří všechno, ničí všechno, co jim přijde do ruky. [...] Mniši svlékají kutny a pod nimi jsou němečtí vojáci, kulaci, diversanti, ale i lajdáci a zmetkaři [...] Zas lidé staví a zas „obrazoborci“ ničí.*³² V Ladižinského návrhu na celosouborový program pro rok 1959 jsou nepřátelé ještě méně nápadní: na taneční zábavě tančí voják Vnitřní stráže s dívkou, jejíž matka má předsudky vůči vojákům a nelíbí se jí, že dcera navazuje vztah s mužem v uniformě. Autor vyvozuje: *I v nazírání na chlapce ve stejnokroji je vidět trochu starého myšlení. Uvědomím-li si, že jde o ozbrojenou pěst lidu, odpor proti ní může mít i jiný význam.*³³ V prvním tanečním

25 Srovnej *Základní pojmy divadla. Teatrologický slovník*. Národní divadlo – Libri, Praha 2004, s. 97.

26 OPLUSTIL, Gustav: *Za humorem cestou necestou*. XYZ, Praha 2009, s. 120.

27 NA, f. 1002, k. 6, *Na garmošku budem hrát...*, Premiérový program USMV 1959.

28 Tamtéž, Estrádní synopsis *Ach není tu není*, s. 4.

29 Tamtéž, Program USMV na rok 1961.

30 Tamtéž, *Na garmošku budem hrát...*, Premiérový program USMV 1959.

31 Tamtéž, Estrádní synopsis *Ach není tu není*, s. 4.

32 NA, f. 1002, k. 9, *Rozbořené obrazy*, „Obrazoborectví“ – úvodní obraz.

33 Tamtéž, Štefan Ladižinský: *Návrh celosouborového programu pro US-MV*, 1959.

Z pořadu Kuba, Kuba, Kubanita

Foto: NA

čísla jsou v *sympatickém světle* představení pohraničníci, v druhém *něžném* výjevu tancují dívky. V dále za hranicí sice zahřmí, ale pohraničník *uchrání slunečný den své vlasti*. Píše mu matka a ptá se, zda bude válka, o které mluvila její sousedka. Voják odepisuje a v dopise *sousedku odhaluje jako kulačku*.³⁴

Vedle odhalování a usvědčování domnělých nepřátel pořady USMV glorifikovaly představitele bezpečnostního aparátu komunistického státu a jejich práci. Pohraničníci jsou *stateční a veselí chlapci*,³⁵ kteří podle jedné taneční scény čelí na hranicích bezbranně (sic!) diverzantům usilujícím o průnik do Československa a neštítícím se kvůli tomu i zabíjet.³⁶ Jiné pořady věnovaly pozornost „okrskářům“ nebo práci dopravních policistů, čili těch, s kterými se občané

nejpravděpodobněji mohli dostat do kontaktu. Postavy příslušníků Státní bezpečnosti nebo Vojenské kontrarozvědky v pořadech USMV nevystupují. Pozitivní interpretaci se těšili také představitelé odporu proti koloniální nadvládě nebo dělníci v západoevropských zemích, například nezaměstnaní přístavní dělníci Pierre a François a jejich *dobrý druh – černošský dělník Tom*.³⁷

Autoři libret pro estrádní, revuální a kabaretní pořady však brzy dospěli k závěru, že požadavky kladené ministerstvem vnitra na literární předlohu se navzájem popírají, a je tudíž těžké jim vyhovět. V předmluvě k libretu pořadu *Májová patnáctka* (1960, skupina A) k oslavě 15. výročí osvobození Československa Rudou armádou shrnul svoje poznatky Ivo Livonec: *Stál jsem před problémem,*

jak oslavit 15. výročí našeho osvobození programem pro „Áčko“, který by v sobě spojoval [...] prvky, a to: vysokou ideovost, důstojnou oslavu, zábavnost, zásadní ahistoričnost, zdravý pathos a monumentalitu v dobrém slova smyslu, lidovost atd. Úkol tady nad jiné obtížný.³⁸ Dále si autor postěžoval na požadavek pozitivního humoru, který je těžko splnitelný, protože v samotné podstatě humoru je vždy negativnost.³⁹ Těchto několik myšlenek vypovídá o v podstatě neřešitelném dilematu autorů, kteří by sice rádi vyhověli, ale zjišťují, že profesně obstát nelze.

Livoncův pořad *Májová patnáctka* se skládal ze sedmi obrazů (Druhá pětiletka, Družstevní dožínky, Trať mládeže, Spartakiáda a Závod míru, Den pohraničníka, Strážnice, Osvobození) ukazujících úspěchy socialistického budování *na těch úsecích, které kapitalistická republika neznala, které jsou skutečnými plody socialismu*. Hlavní postavou byl americký novinář deníku Daily-Nedaily Mr Cancal, který přijel do Československa s cílem napsat cyklus *zhnusených článků o rudém teroru, poklesu životní a kulturní úrovně, hladu, bídě, o státě, který je jedním velkým kriminálem*.⁴⁰ Jeho průvodcem po republice se stal pan Játoznám, odpůrce lidovědemokratického režimu, který Mr Cancalovi našeptává pomluvy. Mr Cancal se však na vlastní oči přesvědčuje o situaci v zemi, napíše na československý režim oslavný článek, v Daily-Nedaily podá výpověď, v Československu požádá o politický azyl a stane se z něj *nadšený propagátor socialismu*.⁴¹

34 Tamtéž.

35 NA, f. 1002, k. 6, Program televise k týdnu čs.-německého přátelství, s. 4.

36 Tamtéž, Estrádní synopsis Ach není tu není, s. 5.

37 NA, f. 1002, k. 7, Cesta ke slunci, libreto premiéry skupina A, 1961.

38 NA, f. 1002, k. 9, Májová patnáctka, synopsis, s. 1.

39 Tamtéž.

40 Tamtéž, s. 2.

41 Tamtéž.

Ke 40. výročí založení KSČ nastudoval Umělecký soubor ministerstva vnitra Cestu ke slunci
Zdroj: NA

Úvodní scéna k estrádní revui Cesta ke slunci (1961)

Foto: NA

Externí scenárista Štefan Ladižinský (v té době dramaturg v Armádním uměleckém souboru Víta Nejedlého) si zase v předmluvě k libretu programu *Problém – zkrátka křižovatka* (1958) vysvětloval obtížnost pozice scenáristy pořadů pro USMV zhýčkaností publika a jeho nevďěčnosti, když nedokáže ocenit výdobytky socialismu a jeho poručnický vztah k občanům: *Je dost zlodejov a zlodejičkov. Rozprávajte o nich na javisku, skuste povedať „ľudia, veď nekradnite, okrádajte seba!“ a ľudia sa urazia : „kdo je tady zloděj, že k nám tak mluvíte!“ Je treba, aby ľudia pomáhali sboru v jeho práci. Povedzte na estráde : pomáhajte nám. A budú celý večer pokladať za agitačný a nie za umelecký.*⁴² Za řešení považoval Ladižinský ústupek ve formě, ale setrvávání u obsahu: *Dnes sa už nerobia ani častušky so svojimi mravoučnými*

*koncami. Dnes ľudia – naši diváci – zhýčkaní mierom (samozrejme ohromné) sa zamilovali do chansonu a do smiechu, ba i do atrakcie a zvláštností. Prečo by sme teda, ako sa vraví „nepohli rozumom“ a nedali im svoje naučenie, svoju výtku [...], svoj názor na lásku i prácu, na poriadok i neporiadok v chansone, v smiechu, v dajakej zvláštnej forme s nejakou atrakciou.*⁴³ Jako metafora politického zápasu československého lidu s nepřitelem o lepší budoucnost sloužila v pořadu křižovatka řízená dopravním policistou. *Prichádzajú ľudia, ktorí chcú „provok“ na našej křižovatke komplikovať. Je to kvartet diverzantov, oblečených veľmi konvenčne: na prvý pohľad poznávame kulaka, anglického špióna, bývalého SSáka apod. Vysmievajú sa našim ideálom a vyspievajú svoje plány. Ovšem hovoria aj o tom, že: „poznáte nás len*

*tu, lebo sme na javisku. Ináč medzi vami sme nepoznaní. Chodíme úplne ináč oblečení, ba aj reč máme inú.“ Po ich piesni [...] by mala prísť pieseň panikárov, ktorá panikárov odhaľuje ako pomáhačov nám nepriateľských ľudí a tendencií, ako ľudí, ktorí majú svoj „rozum“ zo zpráv štvavých vysieláčov.*⁴⁴ Jedním z vrcholů pořadu je píseň *Křižovatka* [roku] 1999, v níž si dopravní policista stýská na ukázněnost účastníků dopravního provozu a nostalgicky vzpomíná na rok 1959, kdy měl ještě plné ruce práce. V takto spořádaném světě ho už ale není potřeba, a proto odchází na Měsíc.⁴⁵

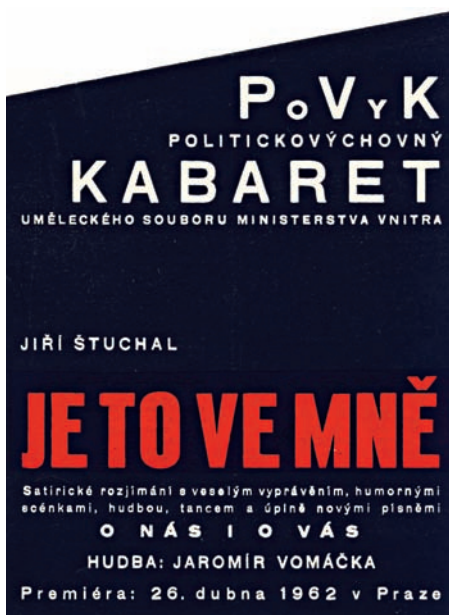
Jak ukazují nepřijaté scenáristické návrhy na pořad k výročí založení KSČ *Cesta ke slunci* (1961), USMV usiloval o udržení určité umělecké úrovně. Například scénku Jindřicha Švehly (později dramaturga Česko-

42 NA, f. 1002, k. 6, libreto č. 4 *Problém – zkrátka křižovatka*, Štefan Ladižinský: O estrádní-satirickom programe..., s. 1, 5. května 1958 (ponechán původní pravopis).

43 Tamtéž.

44 Tamtéž.

45 Tamtéž, s. 33–35.

Plakát k politickovůchovnému kabaretu
Je to ve mně

Zdroj: NA

Scénka z pořadu *Vypátrejte Nováka* (1961)

Foto: NA

slovenské televize), kde venkovský farář žádá dělníky, kteří právě dokončili elektrizaci obce, aby mu na kazatelnu zamontovali spínač, kterým by se dělaly elektrické blesky a hromy, boží oko aby samo mrkalo, aby bylo slyšet kvílení a cvakání zubů, eventuelně nějaký ten smrtelný chrapot, Ivo Livonec odmítl. Nevadila mu ale nevkusná narážka na „čišoštský zázrak“, nýbrž se mu zdálo, že farář není satirickou postavou v intencích socialistického realismu, v návrhu jsou textové neohravnosti a scéně chybí dramatický konflikt, a proto ji doporučil k přepracování.⁴⁶

Komunální (tj. nepolitická) satira se obracela „do vlastních řad“. Zatímco některé pořady se vyjadřovaly k drobné kriminalitě, výstřelkům proti morálce nebo charakterovým vadám člověka na obecné úrovni (*Vypátrejte Nováka* /1961/, *Je to ve mně*,

Jen za to vzít), určitý typ pořadů „šlehal“ cíleně místní problémy. Moderátor před vystoupením nasbíral poznatky od místních lidí o tom, co se v obci nedaří, a ty potom obrátil během představení ve vtip. *Je potěšitelné*, hodnotilo vystoupení USMV vedení Závodního klubu n. p. Bytostav z Ostravy-Poruby, že postavy pohotově reagovaly na porubské nedostatky, které se však ani po tom pranýřování nepodařilo odstranit.⁴⁷ Informace založené na spěšně nasbíraných drbech se ale někdy obrátily proti souboru, když si pranýřování stěžovali na nepravdivost informací. Zlou krev udělal v prosinci roku 1963 v Příbyslavi pořad *Pranice s pradědy*, jehož moderátor Ivo Livonec tepal v rámci vystoupení místní nešvary. Livonec se informoval o tamější situaci krátce před vystoupením u organizátora akce, u správkyně sokolovny a u to-

piče ze sokolovny. Sporným místem pořadu se stala kritika pomalé výstavby příbyslavského kulturního domu, která se údajně „vleče“. Konferenciér na otázku, proč se neholí, odpověděl, že se rozhodl neholit, dokud nebude hotový kulturní dům. Pak naznačil po potlesku obecnost gestem, že bude mít vousy až na zem.⁴⁸ Dále si vzal na paškál popelnice před domy, hru místních fotbalistů, kteří prohráli vysoko ve Světlé, tmou na ulici směrem k pile, hromadu kostek u komunálního holičství.⁴⁹ Místní národní výbor se proti kritice stavby kulturního domu ohradil, poněvadž se prý tento obecně míněný „satirický šleh“ nepříjemně dotkl občanů, kteří se na stavbě domu v „akci Z“ nezištně podílejí, a naproti tomu nezasáhl ty, kteří ke stavbě nijak nepřispívají. Požadovanou konzultaci se zástupci národního výboru označil Livonec za

46 NA, f. 1002, k. 7, Lektorský posudek na scénku J. Švehly Setkání a povídání.

47 NA, f. 1002, k. 5, Dopis Závodního klubu n. p. Bytostav Ostrava-Poruba z 5. 5. 1961.

48 Tamtéž, Dopis náčelníka USMV Radě Místního národního výboru v Příbyslavi z 21. ledna 1964.

49 Tamtéž, Vyjádření Iva Livonce z 8. ledna 1964.

Zuzana Šavrdová v pořadu Sherlock Holmes a písníčky

Foto: NA

technicky neproveditelnou. Náčelník Odboru kulturních zařízení mjr. Pražák vyvodil z incidentu závěr, že se žádostí o informace k místním nedostatkům není možné obracet se na kohokoliv (směrodatné a opodstatněné informace může poskytnout jen odpovědný funkcionář – MNV, KSČ a pod. – zejména je třeba obracet se na odpovědné pracovníky MV na místě).⁵⁰ Zatímco komunální satira někde uholdila správně a do pravého místa, jinde způsobila poprask a rozmrzelost.⁵¹

Dne 28. října 1960 byl USMV ministerstvem školství a kultury zařazen mezi státní reprezentační soubory.⁵² V roce 1962 získal jako svou první kmenovou scénu Branické divadlo v Praze. Přes tento úspěch však zaběhnuté mechanismy tvůrčí práce začaly s ohledem na okolní kulturní rozvoj drhnout. V posledních třech letech existence souboru (zhruba 1963–1966) byl patrný pokus o obrat s cílem znovuzískání diváka menším důrazem na ideologickou orientaci,

vyššími nároky na tvůrčí kvalitu v souladu s vývojem dobové kultury a komercializací (angažování „hvězd“ – ve své době populárních zpěvaček Jany Petřů a Evy Pilarové nebo herečky Zuzany Šavrdové).

Hodnotící zpráva z roku 1961 konstatovala, že s největšími problémy se potýká nejpočetnější skupina A (77 členů), která dosud pracovala formou klasické estrády a ta už dožila. Zpráva uznávala, že je třeba využít daleko víc hereckého projevu, výrazového tance a hledat takové formy uměleckého projevu, které svojí sdělností umožní naplnit program současným životem a celý program pak scelit v dramatický celek. Náměstek Kotal míní, že negativní vlivy do souboru zanášejí externisté z televize a z Pražské estrády, orientovaní na úspěch u publika: Soudruzi se domnívali, že když lidé tomu tleskají, že je to dobré.⁵³ Narazil zde přitom na jeden z kamenů úrazu komunistické kulturní politiky: odmítání zákonů poptávky a nabídky a trvání na politickovýchovné hodnotě. Náčelník Odboru kulturních zařízení mjr. Pražák dával za vzor divadla jako Semafor nebo Divadlo Na zábradlí: ... v těchto podnicích je přemíra intelektuálního balastu. Ovšem pokud jde o dokonalost, jsou nesporně dál. Měli bychom se od nich učit, ovšem ne pokud jde o náplň.⁵⁴

Modernizace souboru byla s ohledem na získávání publika nutná. Pod názvem USMV si každý představuje (u nás však můžeme nyní již klidně říkat představoval) vystoupení ve vojenských stejnokrojích plné častušek, folkloru, sborových písní s tklivou melodií, tanců a pod., hodnotili překvapení organizátoři vystoupení ve Světlé nad Sázavou na začátku roku 1964.⁵⁵ Odklonem od schematických estrádních

50 Tamtéž, Vyjádření Iva Livonce z 8. ledna 1964 (ručně psaná poznámka mjr. Pražáka).

51 Tamtéž, Dopis Osvětové besedy Novosedly nad Nežárkou z 14. června 1963.

52 ABS, f. A 2/2, inv. j. 1183, Zpráva o činnosti Uměleckého souboru MV a premiérový program US-MV v roce 1963, s. 1.

53 Tamtéž, Zápis z 5. schůze kolegia MV konané dne 2. února 1961, s. 10.

54 Tamtéž, s. 11.

55 NA, f. 1002, k. 5, Dopis Městské odbočky Svazu československo-sovětského přátelství ve Světlé nad Sázavou z 1. února 1964.

Co nového... Brožura představující chystané novinky.

Zdroj: NA

Z pořadu Kriminál naruby (1966)

Foto: NA

pořadů, z nichž tezevitě trčeli usměvaví příslušníci Bezpečnosti a šklebící se agenti, bylo například pásmo písniček a scének *Vorvaň v paneláku* (starší název *Kam se hrabou záškodníci*), které si utahovalo z různých projevů lidské hlouposti a vedle scének Jiřího Štuchala, Jana Schneidera a dalších obsahovalo také báseň Václava Havla *Dialektická syntéza*. Miroslav Horníček napsal veselou revue *Sherlock Holmes a písničky*. Pro skupinu C připravili Pavel Bošek a Jaromír Kincel pořad *Co dělat po páté?* (1965), který břitce kritizoval zkostnatělý přístup k naplňování volného času vojáka socialistické armády. Například odporu velitelů proti pestrosti kulturní nabídky se posmívala klíčová pasáž písně *Spor o písničku*: „Jenom ne Jazz!“ / jeden z nich hles / „Jenom ne blues, / to kazí vkus, / jenom ne Zábradlí, / nebo snad, / probůh, / tenhle Semafor“. Umně

pointovaná a dobře cílená satira se setkala u vojáků s úspěchem.⁵⁶ Josef Škvorecký a Pavel Bošek napsali revue *Hugo, jenž činil zázraky*, kde na mnoha místech ostrá ironie reagovala na nedávnou státní propagandu, zásady kulturní politiky KSČ nebo vyprázdněný oficiální jazyk.

Rozpor mezi oficiálním posláním souboru a jeho reálným naplňováním se stal jablkem sváru. USMV se obával, že by se setrvávání na překonaných tvůrčích principech mohlo negativně odrazit v diváckém ohlasu, zatímco zodpovědní příslušníci MV trvali na ideové loajalitě souboru s jeho provozovatelem. Náčelník USMV kpt. Vičar musel obezřetně řešit stížnost náčelníka tiskového dohledu Krajské správy MV v Hradci Králové z podzimu roku 1965, který podrobil kritice práci většiny skupin souboru. Mezi přijatými opatřeními Vičar vyjmenoval: Všem ná-

čelníkům skupin bylo uloženo, aby přísně dbali na dodržování schválených textů a nedovolovali jakékoliv improvizace a extempore. Veškeré změny programu musí být předem schváleny Uměleckou radou. Žádal ... zajistit maximálně kvalitní realizaci námětového plánu USMV a zejména důsledně dodržet zásadu maximální angažovanosti všech programů na problematiku činnosti součástí MV.⁵⁷

RECEPCE

USMV se sice přezdívalo „fízrevue“ a velká část jeho pořadů byla výsostně politická, přesto byl poměrně široce akceptován, a to jak mezi tvůrci, tak mezi diváky.⁵⁸ Tvůrcům nabízel možnost uplatnění a divákům předkládal pořady, které byly do jisté míry v souladu s jejich očekáváními. Vedení souboru pečlivě vyhodnocovalo dopisy zasílané organizátory kulturních akcí, v nichž byly shrnuty dojmy

56 BÍLEK, Jiří – LÁNÍK, Jaroslav – MINAŘÍK, Pavel – POVOLNÝ, Daniel – ŠACH, Jan: *Československá lidová armáda v koaličních vazbách Varšavské smlouvy: květen 1955–srpen 1968*. Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, Praha 2008, s. 212.

57 ABS, f. A 5, inv. j. 670, Příloha dopisu kpt. Vičara náměstkovi Kotalovi z 8. listopadu 1965, s. 1–2.

58 Rozhovor s Gustavem Oplustilem, Praha, 22. května 2009.

Programy na rok 1963

Zdroj: NA

z uskutečněných vystoupení. Negativní ohlasy se pokoušelo rozebrat a vyvodit z nich poučení pro další práci. Zatímco některá vystoupení USMV sklízela *bouřlivý potlesk*,⁵⁹ měla *velký a zasloužený úspěch*⁶⁰ nebo podnítila *vřelé a bouřlivé projevy nadšení našeho lidu k příslušníkům naší bezpečnosti*,⁶¹ po prvotním nadšení se estrády během několika let před částí publika zprofanovaly jako *nechvalně známý výraz pro špatnou kulturu*

a kritičnost publika vzrostla.⁶² Na vině byla nesourodost pořadů skládaných z „čísel“ (bez ladu a skladu / *pel-mel*/ o pořadu *Jen za to vzít* z roku 1962⁶³), kolísavá kvalita jednotlivých výstupů a předvídatelný, variující se obsah. Komponované estrádní programy rády opášovaly stará čísla: ... některá čísla se opakovala z vystoupení loňského, dokonce předloňského roku a některé nové scény neměly tu úroveň, na jakou jsme byli zvyklí, konstatova-

li zklamaně pořadatelé ze Závodního klubu při Svit, n. p., Gottwaldov v roce 1960.⁶⁴ Naproti tomu organizátoři velké estrády v Jevanech v roce 1958 se shodli, že *sledující hodnocení a kritiku estrád v našem tisku, dospěli jsme k názoru, že estrády mají vypadat tak, jak jste nám ji předvedli vy, členové uměl. souboru ministerstva vnitra: veselost, vtip, satira ne jako samoúčel, ale jako kulturní přínos*.⁶⁵

Různost názorů daná odlišnou zkušeností, nároky a očekáváním se promítala například do ohlasů na pořad skupiny C *Vypátrejte Nováka* (premiéra v roce 1961). Zatímco v Trutnově v Městské osvětové besedě (...mnozí ze stálých návštěvníků kulturních akcí odcházeli domů s rozpaky. Chápeme váš záměr – přimět obecnstvo, aby hledalo Nováky v sobě a ve svém nejbližším okolí. S tím plně souhlasíme. Domníváme se však, že by to šlo udělat lépe.⁶⁶) a v závodním klubu Texlen, n. p. (Názor všech našich diváků se sjednotil na tom, že toto Vaše vystoupení bylo nejslabší ze všech programů, které jsme zde dosud měli. [...] Program nám připadal jako sbírka scének a písniček, od krmičů až po astronauty, které vůbec spolu nesouvisely, takže v mnoha případech byli diváci na rozpacích, jak mají na vystoupení reagovat.⁶⁷) pořad propadl, ve slovenském Svitu měl kladný ohlas (*Toto večerné vystúpenie malo u nás vo Svi- te veľký ohlas a javil sa o vystúpenie široký záujem, čoho dôkazom je, že večerné predstavenie bolo vypredané. Návštevníci tohto kultúrneho vystúpenia sa pochvalne vyjadrujú o predvedenom programe*.⁶⁸).

59 NA, f. 1002, k. 5, Dopis Okresního výboru SČSP z 23. ledna 1958.

60 Tamtéž, Dopis útvarové organizace KSČ č. 18 Krajské správy MV Praha z 24. února 1958.

61 Tamtéž, Dopis Rady obvodního národního výboru z 28. ledna 1958.

62 NA, f. 1002, k. 10, PTÁČEK, F.: Estrády přestanou mít hanlivý přízvuk? *Naše pravda* (Gottwaldov), 31. října 1959.

63 NA, f. 1002, k. 5, Dopis okresního výboru SČSP Mladá Boleslav z 14. 7. 1962.

64 Tamtéž, Dopis Závodního klubu Svit, ZPS a RŘ Gottwaldov ze 7. září 1960.

65 Tamtéž, Dopis kolektivu rekreantů ROH 5. směny týdenní kulturní rekreace v Jevanech.

66 Tamtéž, Dopis Městské osvětové besedy v Trutnově z 18. května 1961.

67 Tamtéž, Dopis Texlenu, n. p. Trutnov ze 7. července 1961.

68 Tamtéž, Dopis Závodního klubu ROH Svit z 5. září 1961.

Taneční skupina v Tibetském tanci

Foto: NA

Ani pokusy o modernizaci repertoáru nebyly vždy pozitivně přijaty. Dramaturgická reakce na nové divadelní a hudební trendy sice oslovovala mladší publikum, starším divákům ale mohla připadat nevhodná. *Hudba prý vrískala, ženské řvaly a byl to prý podvod*, shodli se údajně diváci z řad JZD v Habrech a okolí. Referent místní Osvětové besedy doporučoval v pořadech pro venkov *vyřadit* [proloženo v originále – pozn. aut.] *stepování* (u nás nepochopené jako hopsání), *vyřadit dixilend* - *vyřadit zpěvy v cizích řečích* a *zařadit dechovku, polky a poslechové věci našich moderních a módních skladatelů*.⁶⁹

Mnozíci se negativní ohlasy byly pro soubor mrzuté nejen z uměleckého, ale i hospodářského hlediska. Část publika sice tvořili vojáci Vnitřní a Pohraniční stráže, jejichž účast na vystoupeních byla víceméně povinná, a finanční vyrovnání se řešilo v rámci rozpočtu MV, ale neopomenutelnou část příjmů získával USMV prodejem svých programů kulturním institucím. Pořadatelé (národní výbory, závodní rady ROH, osvětové domy atd.) si mohli vybírat z širší nabídky kulturních pořadů. Opakovaně se v dopisech objevují stesky na vysokou cenu vstupného, respektive pořadatelé se zmiňují o výsledném

schodkovém rozpočtu uspořádaného vystoupení a žádají USMV o slevu. Rada klubu Jednotného zemědělského družstva v Čisté tlumočila vedení souboru námitky diváků, kteří měli dojem, ... *že to bylo krátké, drahé, že to nic nebylo, že si za den práce v JZD vydělal právě těch 7 Kčs, které dali za vstupné*. [...] *Účast byla 282 lidí po 7 Kč – a to znamená Vám 1.500 Kčs, 165 Kčs Dili, teď úklid, topivo, světlo a vybralo se celkem 1.974 Kčs a bylo vyprodáno – na obec s 930 obyvateli je to až dost*.⁷⁰ Kritika drahých vstupenek se dostala i na stránky místního tisku (*Třinecký hutník*): *V Třinci bylo již více malých estrádních kolektivů, kte-*

69 Tamtéž, Dopis Osvětové besedy v Habrech z 19. prosince 1963.

70 Tamtéž, Dopis Klub JZD v Čisté z 13. května 1962.

V Bartolomějské ulici v Praze před odjezdem na zájezd

Foto: NA

ré neměly v záhlaví titul „umělecký“ a přece zanechaly lepší dojem a lépe pobavily a hlavně za nižší vstupné.⁷¹ Pořady USMV mohly být rentabilní jen ve velkých vyprodaných sálech a Osvětová beseda ve Studené nebyla jediným pořadatelem, který na vystoupení tratil (honorář souboru 1.500 Kčs, navíc poplatek Dilii a pronájem sálu a vytápění, příjem ze vstupného 1.412 Kčs) a žádal hospodářsko-finanční oddělení Odboru kulturních zařízení o slevu 200–300 Kčs (příznána byla sleva 200 Kčs).⁷²

ZÁVĚR

Umělecký soubor ministerstva vnitra existoval patnáct let. Důvodem jeho nenadálého zrušení nebyla pouze reorganizace ministerstva vnitra (převedením Pohraniční a Vnitřní stráže pod ministerstvo národní obrany), ale také skutečnost, že soubor byl chronicky prodělečný. Dostával se do dvojího ohně – z jedné strany na něj tlačil jeho zřizovatel a z druhé publikum a kritika. Svou troškou do mlýna přispívala i rostoucí konkurence, která nabízela levnější, lepší a méně

ideologické programy. Reálně hrozilo, že by se soubor brzy dostal na rozcestí, kde by se rozhodovalo o dalším smyslu jeho bytí: buď by pokračoval v nastoupeném trendu, a nejenže by se zřejmě vzdálil svému výchovnému poslání, ale satirické ostří by se od obětí pozvolna obracelo proti pachatelům samotným, tj. proti ministerstvu a jeho příslušníkům a proti komunistické straně, anebo by vedení muselo přitáhnout otěže a soubor by v rozšiřující se kulturní nabídce druhé poloviny 60. let ztratil publikum docela.

Tento článek vznikl s finanční podporou Grantové agentury Univerzity Karlovy, GA UK č. 20609.

POČTY DIVÁKŮ A PŘEDSTAVENÍ⁷³

Rok	Počet	Počet diváků	
	vystoupení ⁷⁴	ČSSR ⁷⁵	Zahraničí ⁷⁶
1956	230	102 000	–
1957	296	131 500	350 000
1958	374	179 000	–
1959	512	211 500	268 500
1960	580	241 000	390 000

ROK 1964⁷⁷

	Počet vystoupení	Počet diváků
Skupina A	211	113 340
Skupina B	142	27 270
Skupina C	128	23 220
Smyčkové kvarteto	70	4270
Celkem	551	168 100
z toho v Čechách	386	86 170
na Moravě	89	28 440
na Slovensku	67	26 600
v zahraničí	9	26 700

pd

71 Tamtéž, NOHAL, Jindřich: Zázraky na každém kroku (nedatovaný novinový výstřižek z *Třineckého hutníka*).

72 Tamtéž, Dopis Osvětové besedy ve Studené z 30. listopadu 1964.

73 ABS, f. A 2/2, inv. j. 1183, 5. kolegium ze dne 2. února 1961, Příloha II, s. 25.

74 Po rozdělení souboru na skupiny jde o celkový počet vystoupení všech skupin včetně celosouborových vystoupení.

75 Vojenské i civilní publikum celkem.

76 Vysoké počty diváků v zahraničí souvisí hlavně s účastí na masových slavnostech pod širým nebem a jde o hrubé odhady.

77 ABS, f. A 5, inv. j. 704, Štatistický prehľad činností súčastí kultúrnych zariadení MV za rok, s. 1.